

Παραμονή Πρωτοχρονιάς

ΣΤΙΣ 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1999 οργανώσαμε μια γιορτή. Ήταν το τέλος μιας χιλιετίας και η αρχή μιας καινούργιας, και οι άνθρωποι ήθελαν πάρα πολύ να γιορτάσουν, κατά προτίμηση σε κάποιο εξωτικό μέρος. Η γιορτή μας ικανοποιούσε αυτό το κριτήριο. Γινόταν στο Χόμπιελιν, μια μικρή έπαυλη στη βορειοδυτική Πολωνία, που την είχαν αγοράσει ο σύζυγός μου και οι γονείς του σε ευτελή τιμή μία δεκαετία νωρίτερα, όταν ήταν ένα ερειπωμένο και γεμάτο μούχλα ακατοίκητο κτίριο, στο οποίο δεν είχε γίνει καμιά επισκευή αφότου οι προηγούμενοι ιδιοκτήτες του το εγκατέλειψαν το 1945 για να γλιτώσουν από τον Κόκκινο Στρατό. Είχαμε επισκευάσει το μεγαλύτερο μέρος του, αν και με πολύ αργούς ρυθμούς. Το 1999 οι επισκευές δεν είχαν τελειώσει ακόμη, αλλά η έπαυλη είχε καινούργια στέγη και ένα μεγάλο φρεσκοβαμμένο σαλόνι χωρίς καθόλου έπιπλα, ιδανικό για πάρτι.

Είχαμε διάφορους καλεσμένους: φίλους δημοσιογράφους από το Λονδίνο και τη Μόσχα, μερικούς κατώτερους διπλωμάτες με έδρα τη Βαρσοβία, δύο φίλους που είχαν έρθει από τη Νέα Υόρκη. Όμως οι περισσότεροι καλεσμένοι ήταν Πολωνοί, φίλοι μας και συνάδελφοι του συζύγου μου, Ράντεκ Σικόρσκι,

που τότε ήταν αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών σε μια κεντροδεξιά πολωνική κυβέρνηση. Υπήρχαν γείτονες φίλοι, μερικοί παλιοί συμμαθητές του Ράντεκ και πολλά ξαδέλφια. Είχαν έρθει επίσης λίγοι νεαροί Πολωνοί δημοσιογράφοι, από τους οποίους κανένας δεν ήταν ιδιαιτέρως γνωστός, και μερικοί δημόσιοι υπάλληλοι και ένα ή δύο στελέχη της κυβέρνησης.

Θα μπορούσατε να κατατάξετε τους περισσότερους από εμάς στη γενική κατηγορία της Δεξιάς, όπως την αποκαλούν οι Πολωνοί, στους συντηρητικούς, τους αντικομμουνιστές. Όμως εκείνη τη στιγμή της ιστορίας θα μπορούσατε επίσης να χαρακτηρίσετε φιλελεύθερους τους περισσότερους από εμάς. Φιλελεύθερους υπέρ της ελεύθερης αγοράς, κλασικούς φιλελεύθερους, μπορεί και θατσερικούς. Ακόμη και όσοι μπορεί να μην είχαν σαφή άποψη για την οικονομία πίστευαν στη δημοκρατία, στο κράτος δικαίου, σε ένα σύστημα ελέγχων και εξισορροπήσεων και σε μια Πολωνία που ήταν μέλος του NATO και ετοιμαζόταν να μπει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε μια Πολωνία συστατικό στοιχείο της σύγχρονης Ευρώπης. Τη δεκαετία του 1990, όλα αυτά σήμαιναν πως ήσουν «δεξιός».

Όπως γίνεται συνήθως στα πάρτι, οι καλεσμένοι μας ήταν κάπως ετερόκλητοι. Καθώς στην Πολωνία τη δεκαετία του 1990 δεν υπήρχε κέτερινγκ, η πεθερά μου και εγώ είχαμε μαγειρέψει τεράστιες ποσότητες βοδινού και ένα σωρό ψητά κοκκινογούλια. Δεν υπήρχαν ούτε ξενοδοχεία, έτσι οι περίπου εκατό καλεσμένοι μας έμειναν σε τοπικά αγροτόσπιτα ή σε φίλους στην κοντινή πόλη. Είχα κάνει έναν κατάλογο για το πού έμενε ο καθένας, αλλά και πάλι δυο-τρεις κοιμήθηκαν στο πάτωμα στο υπόγειο. Αργά το βράδυ ανάψαμε πυροτεχνήματα, φθηνά πυροτεχνήματα κατασκευασμένα στην Κίνα, που μόλις είχαν εμφανιστεί στην αγορά και μπορούσες να τα βρεις εύκολα, αλλά ήταν πιθανώς εξαιρετικά επικίνδυνα.

Η μουσική από κασέτες της εποχής πριν από τα CD ήταν η μοναδική σοβαρή πολιτιστική γραμμή διαίρεσης στη γιορτή. Τα τραγούδια που θυμούνταν οι Αμερικανοί φίλοι μου από τα φοιτητικά τους χρόνια δεν ήταν τα ίδια με τα τραγούδια που θυμούνταν από τα φοιτητικά τους χρόνια οι Πολωνοί, οπότε ήταν δύσκολο να χορεύουν όλοι ταυτόχρονα. Κάποια στιγμή ανέβηκα στον επάνω όροφο, έμαθα ότι ο Μπόρις Γιέλτσιν είχε παραιτηθεί, έγραψα ένα σύντομο άρθρο για μια βρετανική εφημερίδα, ξανακατέβηκα και ήπια ένα ακόμη ποτήρι κρασί. Στις τρεις η ώρα τα χαράματα μια εκκεντρική Πολωνή καλεσμένη έβγαλε ένα μικρό πιστόλι από την τσάντα της και πυροβόλησε στον αέρα με άσφαιρα για να εκφράσει τον ενθουσιασμό της.

Τέτοιου είδους γιορτή ήταν. Κράτησε όλη τη νύχτα, συνεχίστηκε την επόμενη με «brunch» το απόγευμα και ήταν γεμάτη με την αισιοδοξία εκείνης της περιόδου. Είχαμε επισκευάσει το ερειπωμένο σπίτι μας. Οι φίλοι μας ανοικοδομούσαν τη χώρα. Θυμάμαι ξεκάθαρα έναν περίπατο στο χιόνι –μπορεί να ήταν την παραμονή της γιορτής ή την επόμενη ημέρα– μαζί με μια δίγλωσση παρέα που όλοι τους μιλούσαν ταυτόχρονα, με τα αγγλικά και τα πολωνικά να αναμειγνύονται και να αντηχούν στο δάσος με τις σημύδες. Εκείνη τη στιγμή που η Πολωνία ετοιμαζόταν να ενωθεί με τη Δύση, ήταν σαν να ανήκαμε όλοι στην ίδια ομάδα. Συμφωνούσαμε για τη δημοκρατία, για τον δρόμο που οδηγεί στην ευημερία, για το πώς πήγαιναν τα πράγματα.

Αυτή η στιγμή ανήκει στο παρελθόν. Σχεδόν δύο δεκαετίες αργότερα, θα περνούσα στο απέναντι πεζοδρόμιο για να αποφύγω μερικούς καλεσμένους μας σε εκείνη τη γιορτή για την Πρωτοχρονιά. Και αυτοί όχι μόνο θα αρνούσαν σήμερα να μπουν στο σπίτι μου, αλλά και θα ένιωθαν αμήχανα αν θα έπρεπε να παραδεχθούν πως είχαν έρθει κάποτε. Στην πραγ-

ματικότητα, περίπου οι μισοί που ήταν σ' αυτή τη γιορτή δεν θα μιλούσαν με τους άλλους μισούς. Η αποξένωση δεν είναι προσωπική αλλά πολιτική. Σήμερα η Πολωνία περιλαμβάνεται στις χώρες της Ευρώπης με τη βαθύτερη πόλωση στην κοινωνία, και βρεθήκαμε στις δύο απέναντι πλευρές μιας βαθιάς διαίρεσης στο εσωτερικό της παλιάς Δεξιάς όχι μόνο στην Πολωνία αλλά και στην Ουγγαρία, την Ισπανία, τη Γαλλία, τη Ιταλία και, με κάποιες διαφορές, στη Βρετανία και στις ΗΠΑ.

Μερικοί από τους καλεσμένους μου την Πρωτοχρονιά, όπως εγώ και ο σύζυγός μου, εξακολουθούν να υποστηρίζουν την Κεντροδεξιά που είναι φιλοευρωπαϊκή, υπέρ του κράτους δικαίου και υπέρ της αγοράς. Παραμείναμε στα πολιτικά κόμματα που συμπαρατάχθηκαν με τους Ευρωπαίους χριστιανοδημοκράτες, με τα φιλελεύθερα κόμματα της Γαλλίας και της Ολλανδίας και με το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα του Τζον Μακέιν. Μερικοί καλεσμένοι μου αυτοπροσδιορίζονται ως κεντροδεξιοί. Όμως άλλοι βρέθηκαν σε άλλο χώρο. Υποστηρίζουν ένα εθνικιστικό κόμμα που αποκαλείται *Νόμος και Δικαιοσύνη*, το οποίο απομακρύνθηκε θεαματικά από τις θέσεις τις οποίες υποστήριζε όταν έγινε κυβέρνηση για σύντομο διάστημα, από το 2005 έως το 2007, και όταν κέρδισε την προεδρία από το 2005 μέχρι το 2010.

Τα χρόνια που ήταν εκτός εξουσίας οι ηγέτες του κόμματος Νόμος και Δικαιοσύνη και πολλοί υποστηρικτές και χρηματοδότες του ασπάστηκαν ένα διαφορετικό σύνολο απόψεων, όχι μόνο ξενοφοβικών και παρανοϊκών, αλλά και ανοικτά αυταρχικών. Για να είμαστε δίκαιοι με τους ψηφοφόρους, θα πρέπει να πούμε πως δεν μπόρεσαν οι πάντες να αντιληφθούν αυτή την αλλαγή. Το 2015, το κόμμα Νόμος και Δικαιοσύνη διεξήγαγε μια πολύ μετριοπαθή προεκλογική εκστρατεία εναντίον ενός κεντροδεξιού κόμματος που ήταν στην κυβέρνηση για

οκτώ χρόνια –ο σύζυγός μου ήταν μέλος αυτής της κυβέρνησης, αν και παραιτήθηκε πριν από τις εκλογές– και το τελευταίο έτος είχε επικεφαλής έναν αδύναμο και άχρωμο πρωθυπουργό. Ήταν φυσικό να θέλουν οι Πολωνοί μια αλλαγή.

Όμως μόλις το κόμμα Νόμος και Δικαιοσύνη κέρδισε με μικρή πλειοψηφία στις εκλογές του 2015, ο ριζοσπαστισμός του έγινε αμέσως εμφανής. Η νέα κυβέρνηση παραβίασε το σύνταγμα διορίζοντας παράτυπα νέους δικαστές στο συνταγματικό δικαστήριο. Αργότερα χρησιμοποίησε εξίσου αντισυνταγματικές μεθοδεύσεις για να ελέγχει τις αποφάσεις του δικαστηρίου και υιοθέτησε έναν νόμο που στόχο είχε να τιμωρούνται οι δικαστές των οποίων οι ετυμηγορίες θα ήταν εναντίον της κυβερνητικής πολιτικής. Το κόμμα Νόμος και Δικαιοσύνη απέκτησε τον έλεγχο του δημόσιου τηλεοπτικού δικτύου –και πάλι παραβιάζοντας το σύνταγμα– απολύοντας δημοφιλείς παρουσιαστές και έμπειρους δημοσιογράφους. Οι αντικαταστάτες τους, οι οποίοι στρατολογήθηκαν από την άκρα Δεξιά των ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης, άρχισαν αμέσως με χρήματα των φορολογουμένων να προπαγανδίζουν τις θέσεις του κυβερνώντος κόμματος διανθισμένες με ψέματα που μπορούσαν εύκολα να αποκαλυφθούν.

Οι δημόσιοι θεσμοί ήταν ένας άλλος στόχος αυτού του κόμματος. Μόλις ανήλθε στην εξουσία, απέλυσε χιλιάδες δημοσίους υπαλλήλους και τους αντικατέστησε με κομματόσκυλα, ξαδέλφια και άλλους συγγενείς κομματόσκυλων. Απομάκρυνε στρατηγούς με χρόνια εκπαίδευσης σε ακαδημίες της Δύσης. Έδιωξε γλωσσομαθείς και έμπειρους διπλωμάτες. Διέλυσε το ένα μετά το άλλο όλα τα πολιτιστικά ιδρύματα. Το Εθνικό Μουσείο έχασε τον εξαιρετικό και διεθνούς κύρους διευθυντή του. Τη θέση του πήρε ένας άγνωστος ακαδημαϊκός χωρίς καμιά προηγούμενη πείρα στη διοίκηση μουσείων, του οποίου

η πρώτη σημαντική απόφαση ήταν να διαλύσει το τμήμα σύγχρονης τέχνης του μουσείου. Έναν χρόνο αργότερα, ο νέος διευθυντής θα παραιτούνταν αφήνοντας πίσω του ένα χάος. Ο διευθυντής του Μουσείου Ιστορίας των Πολωνών Εβραίων, μοναδικό ίδρυμα στην Ευρώπη, το οποίο είχε εγκαινιαστεί με μεγάλες τυμπανοκρουσίες μόλις μερικά χρόνια νωρίτερα, τέθηκε σε διαθεσιμότητα χωρίς καμιά εξήγηση, γεγονός που σοκάρισε τους υποστηρικτές και χορηγούς του μουσείου διεθνώς. Αυτές οι ιστορίες συνοδεύονταν από χιλιάδες παρόμοιες ιστορίες που δεν έγιναν πρωτοσέλιδο. Για παράδειγμα, μια φίλη μας έχασε τη δουλειά της σε ένα άλλο δημόσιο ίδρυμα, αφού ολοκλήρωσε πολύ γρήγορα πολυάριθμα προγράμματα. Φαίνεται πως ο καινούργιος και χωρίς τα απαραίτητα προσόντα διευθυντής της θεώρησε πως η παρουσία της τον απειλούσε.

Τα προσχήματα που προβλήθηκαν για όλα αυτά τα μέτρα ήταν ελάχιστα. Στόχος τους δεν ήταν η καλύτερη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης. Στόχος ήταν να γίνει η δημόσια διοίκηση πιο κομματική, τα δικαστήρια να γίνουν πιο πειθήνια, πιο υπάκουα στο κόμμα. Ή ίσως θα πρέπει να λέμε, όπως άλλοτε, το Κόμμα.

Το κόμμα Νόμος και Δικαιοσύνη δεν είχε καμιά εντολή από τους ψηφοφόρους για όλα αυτά. Είχε εκλεγεί με ένα ποσοστό που του επέτρεπε να κυβερνά, όχι όμως να αλλάξει το σύνταγμα. Έτσι, για να δικαιολογήσει τις παραβιάσεις του νόμου, έπαψε να χρησιμοποιεί τα συνήθη πολιτικά επιχειρήματα και άρχισε να υποδεικνύει εχθρούς. Ύστερα από δύο δεκαετίες συνομιλιών ανάμεσα στους Πολωνούς και τους Εβραίους και συμφιλίωσης, με χιλιάδες βιβλία, ταινίες, συνέδρια και τη δημιουργία του εντυπωσιακού Μουσείου Ιστορίας των Πολωνών Εβραίων, η κυβέρνηση έγινε διεθνώς διαβόητη υιοθετώντας έναν νόμο που περιόριζε τις δημόσιες συζητήσεις για το

Ολοκαύτωμα. Μολονότι αργότερα υπό την πίεση των Ηνωμένων Πολιτειών άλλαξε τελικά αυτόν τον νόμο, ο τελευταίος είχε μεγάλη αποδοχή από την ιδεολογική βάση του κόμματος, δημοσιογράφους, συγγραφείς και στοχαστές, ανάμεσά τους και μερικούς καλεσμένους μου στη γιορτή για την Πρωτοχρονιά, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι αντιπολωνικές δυνάμεις συνωμοτούν για να φορτώσουν την ευθύνη για το Άουσβιτς στην Πολωνία και όχι στη Γερμανία. Αργότερα η πολωνική κυβέρνηση ενεπλάκη σε έναν χωρίς νόημα καβγά με την ισραηλινή κυβέρνηση, ο οποίος έμοιαζε να απευθύνεται στους οργισμένους εθνικιστές ψηφοφόρους τόσο του κόμματος Νόμος και Δικαιοσύνη στην Πολωνία όσο και του Μπέντζαμιν Νετανιάχου στο Ισραήλ.

Μερικοί εχθροί ήταν καινούργιοι. Ύστερα από μια σύντομη διάρκεια επίθεση εναντίον των μουσουλμάνων μεταναστών –επίθεση χωρίς αντίκρισμα σε μια χώρα στην οποία δεν υπάρχει σχεδόν κανένας μουσουλμάνος μετανάστης– το κόμμα εστίασε την οργή του εναντίον των ομοφυλοφίλων. Μια εθνικής κυκλοφορίας εβδομαδιαία εφημερίδα, η *Gazeta Polska*, που δύο από τους πιο επιφανείς δημοσιογράφους της ήταν στην πρωτοχρονιάτικη γιορτή μου, τύπωσαν για τους αναγνώστες της εφημερίδας αυτοκόλλητα που έγραφαν «Ζώνη χωρίς LGBT», για να τα κολλήσουν στην πόρτα και στα παράθυρα του σπιτιού τους. Την παραμονή των βουλευτικών εκλογών τον Οκτώβριο του 2019 η δημόσια τηλεόραση έδειξε ένα ντοκιμαντέρ με τίτλο *Εισβολή*, που παρουσίαζε ένα μυστικό σχέδιο των «LGBT», να υπονομεύσουν την Πολωνία. Η πολωνική Καθολική Εκκλησία, άλλοτε ουδέτερος θεσμός και μη πολιτικό σύμβολο της εθνικής ενότητας, άρχισε να προωθεί παρόμοια θέματα. Ο τωρινός αρχιεπίσκοπος της Κρακοβίας, τίτλος τον οποίο κατείχε προηγουμένως ο Πάπας Ιωάννης Παύλος Β΄,

έκανε ένα κήρυγμα που χαρακτήριζε τους ομοφυλόφιλους «πανούκλα», με τα χρώματα του ουράνιου τόξου η οποία αντικατέστησε την «κόκκινη πανούκλα», του κομμουνισμού. Η πολωνική κυβέρνηση επικρότησε το κήρυγμά του, αλλά στη συνέχεια οι διαχειριστές του YouTube κατέβασαν το κήρυγμά του με το επιχείρημα ότι ήταν ομιλία μίσους.

Εξαιτίας αυτών των γεγονότων είναι δύσκολο για εμένα και ορισμένους καλεσμένους μου από τη Νέα Υόρκη στην πρωτοχρονιάτικη γιορτή να συζητήσουμε για οτιδήποτε με μερικούς. Για παράδειγμα, δεν ξαναμίλησα ποτέ με την Άνια Μπιελέτσα, άλλοτε στενή φίλη και νονά ενός παιδιού μου, ύστερα από ένα υστερικό τηλεφώνημα τον Απρίλιο του 2010, δύο ημέρες μετά τη συντριβή του αεροπλάνου που μετέφερε τον Πολωνό πρόεδρο στο Σμολένσκ της Ρωσίας. Η Μπιελέτσα είναι αρχιτέκτονας και στους φίλους της περιλαμβάνονται ή περιλαμβάνονταν μερικοί από τους γνωστότερους καλλιτέχνες της γενιάς της. Της άρεσουν ή της άρεσαν άλλοτε οι εκθέσεις σύγχρονης τέχνης και μερικές φορές πήγαινε στην Μπιενάλε της Βενετίας. Μου είχε πει ότι της άρεσε να βλέπει τους ανθρώπους που επισκέπτονταν την Μπιενάλε, τις καλλιτεχνίζουσες κυρίες με τα κομψά ρούχα, όπως της άρεσαν και οι εκθέσεις. Όμως τα τελευταία χρόνια ανέπτυξε στενές σχέσεις με τον Γιάροσλαβ Κατσίνσκι, τον ηγέτη του κόμματος Νόμος και Δικαιοσύνη και δίδυμο αδελφό του εκλιπόντος προέδρου της Πολωνίας. Η Μπιελέτσα κάνει συχνά το τραπέζι στον Κατσίνσκι –είναι εκπληκτική μαγείρισσα– και συζητά μαζί του ποιους θα πρέπει να διορίσει στην κυβέρνηση του. Μου είπαν ότι ο υπουργός Πολιτισμού, ο οργανωτής της επίθεσης εναντίον των πολωνικών μουσείων, ήταν δική της πρόταση. Προσπάθησα να τη συναντήσω πριν από δύο χρόνια στη Βαρσοβία, αλλά αρνήθηκε. Μου έστειλε

στο κινητό μου ένα μήνυμα που έλεγε «Τι έχουμε να συζητήσουμε;», – και αυτό ήταν όλο.

Μια άλλη καλεσμένη μου, εκείνη που με το πιστόλι της έριξε άσφαιρα στον αέρα, χώρισε τελικά με τον Βρετανό σύζυγό της. Η εκκεντρικότητά της μεταμορφώθηκε σε κάτι άλλο, και τώρα περνά τη μέρα της τρολάροντας στο Διαδίκτυο και διαδίδοντας με φανατισμό θεωρίες συνωμοσίας, πολλές από τις οποίες είναι τοξικά αντισημιτικές. Ανεβάζει στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κείμενα που υποστηρίζουν ότι οι ίδιοι οι Εβραίοι είναι υπεύθυνοι για το Ολοκαύτωμα. Ανέβασε επίσης τη φωτογραφία ενός αγγλικού μεσαιωνικού πίνακα ο οποίος απεικόνιζε ένα αγόρι που υποτίθεται ότι το είχαν σταυρώσει Εβραίοι και τη συνόδευε με το σχόλιο «Και απορούσαν γιατί τους έδιωξαν», αναφορά στην εκδίωξη των Εβραίων από τη Βρετανία το 1290. Αυτή η παλιά καλεσμένη μου ακολουθεί και διαδίδει τις απόψεις της αμερικανικής «εναλλακτικής Δεξιάς», που τη φρασεολογία της επαναλαμβάνει και προωθεί.

Μια τρίτη καλεσμένη μου, η Ανίτα Κάργκας, την τελευταία δεκαετία ερευνά συνεχώς διάφορες θεωρίες συνωμοσίας για τον θάνατο του προέδρου Λεχ Κατσίνσκι στη συντριβή του αεροπλάνου στο Σμολένσκ και κάθε φορά αναρτά μια διαφορετική εξήγηση. Εργάζεται στην *Gazeta Polska*, την εβδομαδιαία εφημερίδα που μοίρασε τα αυτοκόλλητα εναντίον των ομοφυλοφίλων. Ένας άλλος καλεσμένος μου, ο Ράφαλ Ζιέμκιεβιτς, έγινε γνωστός ως σκληρός αντίπαλος της διεθνούς εβραϊκής κοινότητας. Χαρακτηρίζει τους Εβραίους «ψωριάρηδες» και «άπληστους», αποκαλεί «εκβιαστές» τις εβραϊκές οργανώσεις και λυπάται που κάποτε υποστήριζε το Ισραήλ. Χάρη στη φρασεολογία του έγινε διαβόητος, γεγονός που βοήθησε την καταρρέουσα σταδιοδρομία του να ανακάμψει και τώρα εμ-

φανίζεται συχνά στην ελεγχόμενη από το κόμμα Νόμος και Δικαιοσύνη κρατική τηλεόραση.

Ξέρω πως μερικοί από αυτούς τους πρώην φίλους αποξενώθηκαν από τα παιδιά τους εξαιτίας των πολιτικών απόψεών τους. Σε κάποιες περιπτώσεις, η αποξένωση είναι πλήρης. Μια πρώην φίλη μου, στρατευμένη σε ένα πολιτικό κόμμα με ομοφοβική ατζέντα, έχει ομοφυλόφιλο γιο. Αυτές οι διαχωριστικές γραμμές διαιρούν όχι μόνο φίλους αλλά και οικογένειες. Έχουμε έναν γείτονα στο Χόμπιελιν του οποίου οι γονείς παρακολουθούν έναν φιλοκυβερνητικό, καθολικό, συνωμοσιολογικό ραδιοφωνικό σταθμό, που ονομάζεται Radio Maryja. Επαναλαμβάνουν ευλαβικά όλα όσα λέει και θεωρούν τους εχθρούς του σταθμού και δικούς τους εχθρούς. «Έχασα τη μητέρα μου», μου είπε ο γείτονας. «Ζει σε έναν άλλο κόσμο».

Θα πρέπει να πω ότι η υπόθεση με αφορά και προσωπικά, αφού μερικές από αυτές τις συνωμοσιολογικές απόψεις εστιάζουν στο πρόσωπό μου. Ο σύζυγός μου ήταν για ενάμιση χρόνο υπουργός Εξωτερικών σε μια κυβέρνηση συνασπισμού υπό το Κόμμα Νόμος και Δικαιοσύνη στη διάρκεια της πρώτης σύντομης κυβερνητικής θητείας του. Αργότερα ήρθε σε ρήξη με αυτό το κόμμα και διετέλεσε υπουργός Εξωτερικών σε μια άλλη κυβέρνηση συνασπισμού στην οποία ηγούνταν ένα κεντροδεξιό κόμμα, η Πλατφόρμα των Πολιτών. Το 2019 ήταν υποψήφιος για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και κέρδισε μια έδρα, μολοντί τώρα δεν συμμετέχει στην ηγεσία της πολιτικής αντιπολίτευσης.

Από το 1988 ζω στην Πολωνία, αν και περιοδικά μένω για μεγάλο χρονικό διάστημα στο Λονδίνο και στην Ουάσινγκτον γράφοντας ιστορικά βιβλία και εργαζόμενη ως δημοσιογράφος σε βρετανικές και αμερικανικές εφημερίδες. Αυτό με βάση πολωνικά κριτήρια με καθιστά εξωτική σύζυγο πολιτικού, μολο-

νότι μέχρι το 2015 οι περισσότεροι άνθρωποι με αντιμετώπιζαν μάλλον με περιέργεια παρά με οργή. Δεν βίωσα ποτέ με άμεσο τρόπο αντισημιτικές συμπεριφορές, δεν ένιωσα ποτέ εκθρότητα. Όταν έγραψα ένα βιβλίο για την πολωνική κουζίνα, με στόχο μεταξύ άλλων να ανατρέψω τα αρνητικά στερεότυπα που υπάρχουν για την Πολωνία στο εξωτερικό, η αντίδραση στο εσωτερικό της Πολωνίας, ακόμη και των Πολωνών σεφ, ήταν σε μεγάλο βαθμό θετική, αν και κάπως αμήχανη. Προσπάθησα σκληρά να μείνω έξω από την πολιτική, αποφεύγοντας να εμφανίζομαι στην πολωνική τηλεόραση παρά μόνο για να μιλήσω για τα βιβλία μου.

Όμως όταν κέρδισε το κόμμα Νόμος και Δικαιοσύνη, άρχισαν να δημοσιεύονται στον διεθνή Τύπο αρνητικά άρθρα για την κυβέρνηση και θεωρήθηκα υπεύθυνη γι' αυτά. Δύο φιλοκυβερνητικά περιοδικά, το *wŚwieci* και το *Do Rzeczy* (πρώην φίλοι μας εργάζονται και στα δύο περιοδικά), με παρουσίασαν στο εξώφυλλό τους ως τη μυστική Εβραία συντονίστρια του διεθνούς Τύπου και υπεύθυνη για την αρνητική εικόνα της Πολωνίας. Ένα από αυτά τα περιοδικά επινόησε λεπτομέρειες για την οικογένειά μου για να την κάνει να φαίνεται ακόμη πιο κακόβουλη. Παρόμοιες ιστορίες εμφανίστηκαν στο βραδινό δελτίο ειδήσεων, μαζί με μια άλλη εξ ολοκλήρου επινοημένη ιστορία για το πώς το κόμμα Νόμος και Δικαιοσύνη κατάφερε να με απολύσουν από μια δουλειά την οποία δεν είχα. Τελικά σταμάτησαν να γράφουν για εμένα. Η αρνητική εικόνα της Πολωνίας στον διεθνή Τύπο ήταν πια πολύ διαδεδομένη για να μπορεί να τη συντονίζει ένα μόνο άτομο, ακόμη και αν πρόκειται για μια Εβραία, μολονότι κατά διαστήματα εμφανίζονται ιστορίες για εμένα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στη διάρκεια της εκστρατείας του συζύγου μου στις ευρωεκλογές, μερικά μέλη της ομάδας του έκαναν περισσότερες ερωτήσεις

για εμένα και την «αντιπολωνική», δραστηριότητά μου παρά για τον ίδιο. Μου αρέσει ή όχι, είμαι μέρος αυτής της ιστορίας.

Όταν άρχισαν όλα αυτά, ένιωσα σαν να είχα ξαναζήσει αυτή την ιστορία. Θυμήθηκα ένα διάσημο ημερολόγιο, γραμμένο από τον Ρουμάνο συγγραφέα Μιχαήλ Σεμπάστιαν από το 1935 έως το 1944. Στο ημερολόγιό του ο Σεμπάστιαν κατέγραφε μια ακόμη πιο ακραία αλλαγή στη χώρα του. Όπως κι εγώ, ο Σεμπάστιαν ήταν Εβραίος, αν και όχι θρησκευόμενος. Οι περισσότεροι φίλοι του ανήκαν στην πολιτική Δεξιά, όπως και οι δικοί μου φίλοι. Ο Σεμπάστιαν περιέγραφε πώς οι φίλοι του, ο ένας μετά τον άλλον, προσελκύνονταν από τη φασιστική ιδεολογία, όπως οι φλόγες προσελκύουν τις πεταλούδες της νύκτας. Αφηγούνταν την υπεροψία και την αυτοπεποίθηση τις οποίες απέκτησαν οι φίλοι του, θαυμαστές του Προυστ, άνθρωποι που πήγαιναν συχνά στο Παρίσι, όταν έπαψαν να θεωρούν πως είναι Ευρωπαίοι και αντιθέτως άρχισαν να πιστεύουν πως στις φλέβες τους κυλούσε ρουμανικό αίμα και οι ρίζες τους ήταν στη ρουμανική γη. Τους παρακολουθούσε να υιοθετούν θεωρίες συνωμοσίας ή να γίνονται βάνουσοι.

Άνθρωποι τους οποίους γνώριζε για χρόνια τον έβριζαν κατά πρόσωπο και κατόπιν έκαναν σαν να μην είχε συμβεί τίποτα. «Μπορεί να υπάρχει φιλία», αναρωτιόταν το 1937, «με ανθρώπους που ασπάζονται από κοινού ένα σύνολο ξένων ιδεών και αντιλήψεων, τόσο ξένων που όταν απλώς εμφανίζομαι, σιωπούν ξαφνικά από ντροπή και αμηχανία;» Σε ένα αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα που έγραψε την ίδια εποχή, ο αφηγητής προσφέρει τη φιλία του σε έναν παλιό γνώριμο, με τον οποίο τον χωρίζει η πολιτική. «Όχι, κάνεις λάθος», του απαντά ο άλλος. «Εμείς οι δυο δεν μπορούμε να είμαστε φίλοι. Ούτε τώρα ούτε ποτέ. Δεν μυρίζεις πάνω μου το χώμα [της ρουμανικής γης];»

Σήμερα δεν είμαστε στο 1937. Εντούτοις, ένας παρόμοιος μετασχηματισμός συντελείται στην εποχή μας, τόσο στους στοχαστές, τους συγγραφείς, τους δημοσιογράφους όσο και στους πολιτικούς ακτιβιστές στην Πολωνία, μια χώρα στην οποία έζησα για τρεις δεκαετίες, όσο και στις υπόλοιπες κοινωνίες τις οποίες αποκαλούμε *Δύση*. Παντού αυτός ο μετασχηματισμός συντελείται χωρίς τη δικαιολογία της οικονομικής κρίσης την οποία είχαν υποστεί η Ευρώπη και η βόρεια Αμερική τις δεκαετίες του 1920 και του 1930. Η ύφεση του 2008-2009 ήταν βαθιά, αλλά, τουλάχιστον μέχρι την πανδημία του κορωνοϊού, η ανάπτυξη είχε επανέλθει. Η κρίση των προσφύγων το 2015-2016 ήταν ένα σοκ, αλλά υποχώρησε. Το 2018 οι πρόσφυγες από τη βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή σταμάτησαν να έρχονται μαζικά στην Ευρώπη χάρη στις συμφωνίες τις οποίες έκαναν με την Τουρκία η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι κυρίαρχοι πολιτικοί της.

Πάντως οι άνθρωποι για τους οποίους γράφω σε αυτό το βιβλίο δεν επλήγησαν ούτε από την οικονομική κρίση ούτε από την προσφυγική κρίση. Ίσως να μην είναι όλοι τόσο επιτυχημένοι όσο θα ήθελαν να είναι, αλλά δεν είναι ούτε φτωχοί ούτε αγρότες. Δεν έχασαν τη δουλειά τους εξαιτίας των μεταναστών. Στην ανατολική Ευρώπη δεν είναι θύματα της πολιτικής μετάβασης μετά το 1989 ή της πολιτικής με οποιαδήποτε έννοια. Στη δυτική Ευρώπη δεν ανήκουν στην εξαθλιωμένη κατώτερη τάξη ούτε ζουν σε ξεχασμένα χωριά. Στις Ηνωμένες Πολιτείες δεν ζουν σε κοινότητες οι οποίες μαστίζονται από τα ναρκωτικά, δεν περνούν πολύ χρόνο σε φθηνά εστιατόρια των μεσοδυτικών Πολιτειών και δεν έχουν τα στερεοτυπικά γνωρίσματα που αποδίδονται στους ψηφοφόρους του Τραμπ, μερικά από τα οποία έχουν επινοήσει οι ίδιοι. Αντιθέτως, σπούδασαν στα καλύτερα πανεπιστήμια, ζουν σε μεγάλες πό-

λεις, όπως το Λονδίνο, η Ουάσινγκτον, η Βαρσοβία, η Μαδρίτη, και ταξιδεύουν συχνά στο εξωτερικό, όπως οι φίλοι του Σεμπάστιαν τη δεκαετία του 1930.

Τι προκάλεσε, λοιπόν, αυτόν τον μετασχηματισμό; Μερικοί φίλοι μας ήταν πάντα υποστηρικτές του απολυταρχισμού, αλλά το έκρυβαν; Ή οι άνθρωποι με τους οποίους τσουγκρίσαμε τα ποτήρια μας τα πρώτα λεπτά της νέας χιλιετίας άλλαξαν τις επόμενες δύο δεκαετίες;

Δεν υπάρχει μία μόνο εξήγηση και δεν θα προσφέρω ούτε καμιά μεγάλη θεωρία ούτε καμιά οικουμενική λύση. Όμως υπάρχει ένα βασικό ζήτημα. Αν υπάρξουν οι πρόσφορες συνθήκες, οποιαδήποτε κοινωνία μπορεί να στραφεί εναντίον της δημοκρατίας. Πράγματι, αν κάτι μάθαμε από την ιστορία είναι πως όλες οι κοινωνίες μπορούν να στραφούν κατά της δημοκρατίας.

Οι αρχαίοι φιλόσοφοι είχαν πάντα τις αμφιβολίες τους για τη δημοκρατία. Ο Πλάτων φοβόταν τις «κρίσεις ψευδείς και δοξασίες επιπόλαιες και αλαζονικές» του δημαγωγού και υποψιάζόταν πως η δημοκρατία μπορεί να ήταν ένα στάδιο στον δρόμο για την τυραννία. Οι πρώτοι Αμερικανοί υποστηρικτές της αβασίλευτης δημοκρατίας αντιλαμβάνονταν επίσης ότι ένας διεφθαρμένος ηγέτης θα μπορούσε να αποτελέσει κίνδυνο για τη δημοκρατία και σκέφτηκαν πάρα πολύ για τη δημιουργία θεσμών που θα αντιστέκονταν σε έναν τέτοιο ηγέτη. Το σύνταγμα του 1787 δημιούργησε το σώμα των εκλεκτόρων για να διασφαλίζεται ότι κάποιος «με ταλέντα για χυδαίες μηχανογραφίες και γνώστης της ταπεινής τέχνης τού να γίνεται δημοφιλής», όπως έλεγε ο Αλεξάντερ Χάμιλτον, δεν θα μπορούσε ποτέ να γίνει πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών. Μολονότι το σώμα των εκλεκτόρων έγινε τελικά ένας πειθήνιος θεσμός

χωρίς καμιά εξουσία και πιο πρόσφατα ένας μηχανισμός που δίνει δυσανάλογη δύναμη σε μικρές ομάδες ψηφοφόρων σε μερικές Πολιτείες, ο αρχικός στόχος ήταν εντελώς διαφορετικός. Είχε σχεδιαστεί ως όργανο ελέγχου, ως επίλεκτη ομάδα νομοθετών και ανθρώπων με οικονομική επιφάνεια, οι οποίοι θα επέλεγαν τον πρόεδρο ακόμη και απορρίπτοντας την επιλογή των ψηφοφόρων, αν αυτό ήταν αναγκαίο, προκειμένου να αποφευχθούν οι «υπερβολές της δημοκρατίας».

Ο Χάμιλτον ήταν ένας από τους πολλούς στην αποικιακή Αμερική οι οποίοι διάβαζαν ξανά και ξανά την ιστορία της Ελλάδας και της Ρώμης, προσπαθώντας να μάθουν πώς μπορούν να εμποδίσουν μια νέα δημοκρατία να γίνει τυραννία. Σε μεγάλη ηλικία ο Τζον Άνταμς διάβασε ξανά τον Κικέρωνα, τον Ρωμαίο πολιτικό ο οποίος προσπάθησε να εμποδίσει τον εκφυλισμό της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας, και μάλιστα τον παρέθετε σε επιστολές του στον Τόμας Τζέφερσον. Επιθυμούσαν να οικοδομήσουν τη δημοκρατία στην Αμερική στη βάση της ορθολογικής αντιπαράθεσης, της λογικής και του συμβιβασμού. Όμως δεν είχαν καμιά αυταπάτη για την ανθρώπινη φύση. Ήξεραν ότι οι άνθρωποι μπορεί να υπέκυπταν σε «πάθη», για να χρησιμοποιήσουμε τη δική τους παλιομοδίτικη λέξη. Ήξεραν πως οποιοδήποτε πολιτικό σύστημα που έχει οικοδομηθεί στη βάση της λογικής και του ορθολογισμού κινδυνεύει πάντα από ένα ξέσπασμα του ανορθολογισμού.

Στη σύγχρονη εποχή οι διάδοχοί τους επιδίωξαν να προσδιορίσουν περαιτέρω το ανορθολογικό και τα «πάθη», και να κατανοήσουν ποιοι και γιατί μπορούσαν να προσελκυστούν από κάποιον δημαγωγό. Η Χάνα Άρεντ, η πρώτη φιλόσοφος που επεξεργάστηκε την έννοια του ολοκληρωτισμού, μίλησε για την «αυταρχική προσωπικότητα», για τον εντελώς μοναχικό άνθρωπο ο οποίος, «χωρίς οποιουσδήποτε άλλους κοι-

νωνικούς δεσμούς με την οικογένεια, με φίλους, συντρόφους ή ακόμη και γνωστούς, αντλεί την αίσθηση ότι έχει μια θέση στον κόσμο μόνο από τη συμμετοχή του σε κάποιο κίνημα ή σε κάποιο κόμμα». Ο Τέοντορ Αντόρνο, ο οποίος ανήκε στη γενιά των διανοουμένων που έφυγαν από τη ναζιστική Γερμανία και πήγαν στις Ηνωμένες Πολιτείες, μελέτησε περαιτέρω αυτή την άποψη. Επηρεασμένος από τον Φρόυντ, ο Αντόρνο επιδίωξε να βρει την πηγή της αυταρχικής προσωπικότητας στην πρώιμη παιδική ηλικία, ίσως ακόμη και στην απωθημένη ομοφυλοφιλία.

Πιο πρόσφατα η Κάρεν Στένερ, οικονομολόγος με βάση τη θεωρία του συμπεριφορισμού, η οποία άρχισε πριν από δύο δεκαετίες να μελετά τα γνωρίσματα της προσωπικότητας, υποστήριξε ότι περίπου το ένα τρίτο του πληθυσμού σε οποιαδήποτε χώρα έχει αυταρχική προδιάθεση, λέξη η οποία είναι πιο χρήσιμη από τη λέξη *προσωπικότητα* επειδή είναι λιγότερο άκαμπτη. Η αυταρχική προδιάθεση, η οποία προτιμά την ομοιομορφία και την τάξη, μπορεί να υπάρχει χωρίς να εκδηλώνεται αναγκαστικά. Το αντίθετό της, η «ελευθεριακή» προδιάθεση, η οποία προτιμά την ποικιλία και τη διαφορά, μπορεί και αυτή να είναι σιωπηλά παρούσα. Ο ορισμός της Στένερ για τον *αυταρχισμό* δεν είναι πολιτικός και δεν είναι ταυτόσημος με τον *συντηρητισμό*. Ο αυταρχισμός προσελκύει ανθρώπους που δεν ανέχονται την πολυπλοκότητα. Δεν υπάρχει τίποτα το «αριστερό», ή το «δεξιό», σε αυτή την κλίση. Είναι απλώς προδιάθεση κατά του πλουραλισμού. Αντιμετωπίζει με καχυποψία τους ανθρώπους που έχουν διαφορετικές απόψεις. Απεχθάνεται τις έντονες αντιπαραθέσεις. Δεν έχει καμιά σημασία αν οι άνθρωποι με αυτή την κλίση έχουν πολιτικές απόψεις που προέρχονται από τον μαρξισμό ή τον εθνικισμό. Αυτή η κλίση είναι ένας τρόπος σκέψης και όχι ένα σύνολο απόψεων.

Όμως οι θεωρητικοί δεν λαμβάνουν υπόψη τους ένα άλλο κρίσιμο στοιχείο στην παρακμή της δημοκρατίας και στην οικοδόμηση της απολυταρχίας. Η ύπαρξη ανθρώπων που θαυμάζουν τους δημαγωγούς ή νιώθουν πιο άνετα να ζουν υπό δικτατορία δεν εξηγεί πλήρως γιατί κερδίζουν οι δημαγωγοί. Ο δικτάτορας θέλει να ασκεί εξουσία, όμως πώς προσεγγίζει εκείνο το τμήμα του κοινού που νιώθει το ίδιο; Ο μισαλλόδοξος πολιτικός θέλει να υπονομεύσει τα δικαστήρια προκειμένου να έχει ο ίδιος περισσότερες εξουσίες, όμως πώς πείθει τους ψηφοφόρους να αποδεχθούν αυτές τις αλλαγές; Στην αρχαία Ρώμη ο Καίσαρας έβαζε τους γλύπτες να κάνουν διαφορετικά αγάλματά του. Κανένας σύγχρονος που επιδιώκει την απολυταρχία δεν μπορεί να πετύχει χωρίς το σύγχρονο ισοδύναμο των γλυπτών, δηλαδή χωρίς τους συγγραφείς, τους διανοούμενους, τους συντάκτες πολιτικών φυλλαδίων, τους διαχειριστές μπλογκ, τους πολιτικούς σχολιαστές, τους παραγωγούς τηλεοπτικών προγραμμάτων και τους διαμορφωτές της κοινής γνώμης οι οποίοι μπορούν να πουλήσουν την εικόνα του στο κοινό. Όσοι επιδιώκουν να γίνουν απόλυτοι άρχοντες χρειάζονται τους ανθρώπους που θα προωθήσουν την αναταραχή ή θα ξεκινήσουν το πραξικόπημα. Όμως χρειάζονται επίσης τους ανθρώπους που μπορούν να χρησιμοποιούν εκλεπτυσμένη νομική φρασεολογία, τους ανθρώπους που μπορούν να υποστηρίξουν ότι είναι σωστό να παραβιάζεται το σύνταγμα ή να διαστρεβλώνονται οι νόμοι. Χρειάζονται ανθρώπους που θα δώσουν φωνή στα παράπονα, θα χειραγωγήσουν τη δυσaréσκεια, θα καναλιζάρουν την οργή και τον φόβο και θα παρουσιάσουν ένα διαφορετικό μέλλον. Χρειάζονται μέλη της πνευματικής και μορφωμένης ελίτ, με άλλα λόγια ανθρώπους οι οποίοι θα τους βοηθήσουν να ξεκινήσουν έναν πόλεμο εναντίον των υπόλοιπων μελών

αυτής της ελίτ, ακόμη και αν σε αυτά περιλαμβάνονται συμφοιτητές, συνάδελφοι και φίλοι τους.

Το 1927 στο βιβλίο του *La trahison des clercs*, που θα μπορούσε να μεταφραστεί ως *Η προδοσία των γραφιάδων*, ο Γάλλος δοκιμιογράφος Ζυλιέν Μπεντά παρατηρούσε και περιέγραφε τις αυταρχικές ελίτ της εποχής του, πολύ πριν να καταλάβει οποιοσδήποτε πόσο σημαντικές ήταν αυτές οι ελίτ. Πριν από την Άρεντ, ο Μπεντά ενδιαφερόταν όχι για τις «αυταρχικές προσωπικότητες», αυτές καθαυτές, αλλά για συγκεκριμένους ανθρώπους που υποστήριζαν την απολυταρχία την οποία παρατηρούσε να διαμορφώνεται με αριστερές και δεξιές μορφές σε όλη την Ευρώπη. Περιέγραφε τους ιδεολόγους τόσο της άκρας Δεξιάς όσο και της άκρας Αριστεράς που επιδίωκαν να προωθήσουν είτε το «ταξικό πάθος» με τη μορφή του σοβιετικού μαρξισμού είτε το «εθνικό πάθος» με τη μορφή του φασισμού και τους κατηγορούσε ότι πρόδιδαν το κεντρικό καθήκον του διανοουμένου, την αναζήτηση της αλήθειας, σε όφελος μιας συγκεκριμένης πολιτικής υπόθεσης. Αποκαλούσε σαρκαστικά αυτούς τους εκπεσόντες διανοουμένους *clercs* (λέξη που η παλιότερη σημασία της αφορούσε τους κληρικούς). Δέκα χρόνια πριν από τον Μεγάλο Τρόμο του Στάλιν και έξι χρόνια πριν από την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, ο Μπεντά φοβόταν ήδη ότι οι συγγραφείς, οι δημοσιογράφοι και οι δοκιμιογράφοι που είχαν μεταμορφωθεί σε διαμορφωτές πολιτικών ιδεών και σχεδίων και σε προπαγανδιστές θα ωθούνταν ολόκληρους πολιτισμούς σε πράξεις βίας. Και αυτό έγινε.

Αν αυτό συμβεί, η πτώση της φιλελεύθερης δημοκρατίας στην εποχή μας δεν θα είναι όμοια με εκείνη των δεκαετιών του 1920 ή του 1930. Όμως για να επέλθει η πτώση της θα απαιτηθεί μια νέα ελίτ, μια νέα γενιά *γραφιάδων*. Η κατάρρευση της Δύσης ή της «δυτικής φιλελεύθερης τάξης πραγμάτων» θα

απαιτήσει στοχαστές, διανοουμένους, δημοσιογράφους, δημιουργούς μπλογκ, συγγραφείς και καλλιτέχνες για να υπονομεύσουν τις τωρινές αξίες μας και κατόπιν να φανταστούν το νέο σύστημα που θα έρθει. Όλοι αυτοί θα προέρχονται από διαφορετικές κατευθύνσεις. Στον αρχικό ορισμό του Μπεντά, οι *γραφιάδες* περιελάμβαναν ιδεολόγους τόσο της Δεξιάς όσο και της Αριστεράς. Σήμερα υπάρχουν ακόμη και οι δύο κατηγορίες ιδεολόγων. Μια αυταρχική διάθεση είναι αδιαμφισβήτητη παρούσα στα πανεπιστήμια σε μια γενιά ακτιβιστών της άκρας Αριστεράς, οι οποίοι επιδιώκουν να υπαγορεύουν τι θα μπορούν να διδάσκουν οι καθηγητές και τι θα μπορούν να λένε οι φοιτητές. Είναι παρούσα στα άτομα που παρακινούν μέσω του Twitter στη δυσφήμιση δημόσιων προσώπων επειδή παραβίασαν άγραφους κανόνες. Ήταν παρούσα στους διανοουμένους οι οποίοι μετατράπηκαν σε πολιτικούς σχολιαστές του βρετανικού Εργατικού Κόμματος για να εμποδίσουν οποιαδήποτε αμφισβήτηση της ηγεσίας του Τζέρεμι Κόρμπιν, παρότι ήταν ξεκάθαρο πως η χώρα θα απέρριπτε την ακροαριστερή ατζέντα του. Ήταν παρούσα στους ακτιβιστές του Εργατικού Κόμματος οι οποίοι αρχικά αρνήθηκαν και κατόπιν υποβάθμισαν τον αντισημιτισμό που εξαπλωνόταν και στο κόμμα τους.

Όμως, μολονότι η πολιτιστική δύναμη της αυταρχικής Αριστεράς αυξάνεται, οι μόνοι σύγχρονοι *γραφιάδες* που απέκτησαν πραγματική πολιτική εξουσία στις δυτικές δημοκρατίες—οι μόνοι που δρουν εντός κυβερνήσεων, συμμετέχοντας σε κυβερνητικούς συνασπισμούς, καθοδηγώντας σημαντικά πολιτικά κόμματα—είναι μέλη κινημάτων που συνηθίζουμε να αποκαλούμε «δεξιά». Στην πραγματικότητα είναι ένα πολύ συγκεκριμένο είδος Δεξιάς, που έχει ελάχιστη σχέση με τα περισσότερα πολιτικά κινήματα τα οποία χαρακτηρίζονταν δεξιά μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το βρετανικό Συντηρητικό

Κόμμα, το αμερικανικό Ρεπουμπλικανικό Κόμμα, οι Ανατολικοευρωπαίοι αντικομμουνιστές, οι Γερμανοί χριστιανοδημοκράτες και οι Γάλλοι γκωλικοί προέρχονταν από διαφορετικές παραδόσεις, αλλά ως ομάδα όλοι υποστήριζαν, τουλάχιστον μέχρι προσφάτως, όχι μόνο την αντιπροσωπευτική δημοκρατία αλλά και την ανεξιθρησκία, την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, την ελευθερία του Τύπου και του λόγου, την οικονομική ολοκλήρωση, τους διεθνείς οργανισμούς, την Ατλαντική Συμμαχία και την πολιτική ιδέα της «Δύσης».

Αντιθέτως, η νέα Δεξιά δεν θέλει να συντηρήσει ή να διαφυλάξει ό,τι υπάρχει. Στην ηπειρωτική Ευρώπη η νέα Δεξιά κλειιάζει τη χριστιανοδημοκρατία, η οποία χρησιμοποίησε την πολιτική βάση της στην Εκκλησία για να ιδρύσει και να δημιουργήσει την Ευρωπαϊκή Ένωση μετά τον εφιάλτη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Στις Ηνωμένες Πολιτείες και στο Ηνωμένο Βασίλειο η νέα Δεξιά έχει έρθει σε ρήξη με τον παλιομοδίτικο εμπνεόμενο από τον Μπερκ συντηρητισμό, ο οποίος αντιμετωπίζει με καχυποψία την ταχεία αλλαγή σε όλες τις μορφές της. Η νέα Δεξιά είναι μάλλον μπολσεβίκικη παρά εμπνέεται από τον Μπερκ, παρότι η ίδια μισεί αυτόν τον χαρακτηρισμό. Η νέα Δεξιά αποτελείται από άνδρες και γυναίκες που επιθυμούν να ανατρέψουν, να παραμερίσουν ή να υπονομεύσουν τους υπάρχοντες θεσμούς, να καταστρέψουν ό,τι υπάρχει.

Αυτό το βιβλίο μιλά για τούτη τη νέα γενιά των γραφιάδων και τη νέα πραγματικότητα την οποία δημιουργούν. Θα ξεκινήσω με μερικούς γραφιάδες της ανατολικής Ευρώπης τους οποίους γνωρίζω και κατόπιν θα προχωρήσω στη διαφορετική αλλά παράλληλη ιστορία της Βρετανίας, χώρα με την οποία έχω στενούς δεσμούς, και θα καταλήξω στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου γεννήθηκα, κάνοντας μερικές στάσεις σε αυτή τη διαδρομή. Οι άνθρωποι τους οποίους θα παρουσιάσω καλύπτουν

το φάσμα από εθνικιστές ιδεολόγους μέχρι υψηλόφρονες πολιτικούς δοκιμιογράφους. Μερικοί γράφουν εκλεπτυσμένα βιβλία, άλλοι προωθούν θεωρίες συνωμοσίας, οι οποίες γίνονται ευρέως γνωστές. Κάποιοι παρακινούνται από τους ίδιους φόβους, την ίδια οργή και την ίδια βαθιά επιθυμία για ενότητα, που παρακινούνται και οι αναγνώστες και οπαδοί τους. Άλλοι ριζοσπαστικοποιήθηκαν εξαιτίας οργισμένων συναντήσεων με την πολιτισμική Αριστερά ή βρίσκουν απωθητική την αδυναμία του φιλελεύθερου Κέντρου. Ορισμένοι είναι κυνικοί και χρησιμοποιούν εργαλειακά τη ριζοσπαστική ή αυταρχική φρασεολογία, επειδή θεωρούν ότι θα τους δώσει δύναμη ή θα τους κάνει γνωστούς. Μερικοί κάνουν δυσοίωνες προβλέψεις θεωρώντας ότι η κοινωνία τους έχει αποτύχει και διακηρύσσουν την ανάγκη ανοικοδόμησής της, όποιο κι αν είναι το αποτέλεσμα. Ορισμένοι είναι βαθιά θρησκευόμενοι. Άλλοι είναι λάτρεις του χάους ή το επιδιώκουν ως πρελούδιο για να επιβάλουν μια νέα τάξη πραγμάτων. Όλοι τους επιδιώκουν να επαναπροσδιορίσουν το έθνος τους, να ξαναγράψουν κοινωνικά συμβόλαια και μερικές φορές να αλλάξουν τους κανόνες της δημοκρατίας κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μη χάσουν ποτέ την εξουσία. Ο Αλεξάντερ Χάμιλτον προειδοποίησε εναντίον τους, ο Κικέρων πάλεψε εναντίον τους. Μερικοί από αυτούς ήταν άλλοτε φίλοι μου.